ДР НАЂА ТЕШИЋ, АМЕРИЧКИ ПИСАЦ И ПРОФЕСОР ФИЛМА, СЕСТРА „ОСКАРОВЦА” СТИВА ТЕШИЋА, ЕКСКЛУЗИВНО ЗА „НАЦИЈУ”

Борац у сенци

„Упркос свему што видимо, треба бити оптимиста. И за време Отоманске Империје неки су подлегли, али већина није. Нас су сада разорили и покушавају да нас разоре још, да нас потпуно сломе, а један од главних разлога је историјски: ми смо на Балкану били Пијемонт и симбол духа слободе, самосвести, отпора колонизаторима. Било је важно уништити пример, односно од њега направити пример са другачијим порукама, потпуно супротним. Помоћу тога је геополитички изузетно важни Балкан стављен под потпуну контролу империје, а на ‚остатак света’ деловано је ‚васпитно’. Двострука показна вежба”

Пише: Маја Радонић

Има-ла је пет-на-ест го-ди-на ка-да се са мај-ком и бра-том Сто-ја-ном, ка-сни-је про-сла-вље-ним ла-у-ре-а-том „Оска-ра” за сце-на-рио, од-се-ли-ла из род-ног Ужи-ца у Чи-ка-го. Раз-ло-зи, ка-же, ни-су би-ли по-ли-тич-ки ни еко-ном-ски, не-го су-срет са оцем, ко-га до-тад ни-је по-зна-ва-ла. „Ужас пр-вих го-ди-на” ка-сни-је је опи-са-ла у

књи-жев-ном ме-мо-а-ру *Умре-ти у Чи-ка-гу*. Ме-сец да-на по до-ла-ску пи-са-ла је ју-го-сло-вен-ском кон-зу-ла-ту, „мо-ле-ћи да је спа-су”. Али, по-што ни-је би-ла пу-но-лет-на, по-мо-ћи ни-је мо-гло би-ти.

„Да, се-ћам се стра-ве. Од-ра-сла сам окру-же-на пре-ле-пим пла-ни-на-ма, крај ре-ке чи-сте као су-за. Код мог де-де у Ра-чи, исто-и-ме-на ре-ка те-кла је тик ис-под има-ња. Од-јед-ном, за-ти-чем се у смра-ду Ис-точ-ног Чи-ка-га, усред си-ви-ла фа-бри-ка, при-ро-де не-ма, ни-ког не зна-мо, ужа-сна вру-ћи-на, на-пу-шта нас апе-тит и ни-шта не је-де-мо, јер је све ужа-сно. Сви гу-би-мо те-жи-ну. Сви же-ли-мо, нас тро-је, да се вра-ти-мо на-траг, али ви-ше не мо-же-мо. Све смо да-ли дру-ги-ма или про-да-ли. Осим то-га, и ма-мин по-нос не би до-зво-лио по-вра-так.”

Сту-ди-је је за-вр-ши-ла у Аме-ри-ци, док-то-ри-ра-ла на Сор-бо-ни. Јед-но вре-ме пре-да-ва-ла је фран-цу-ску књи-жев-ност чак у Ви-јет-на-му, по-том на Ре-џерс уни-вер-зи-те-ту. На Бру-клин ко-ле-џу би-ла је про-фе-сор сце-на-ри-ја, ре-жи-је, про-дук-ци-је и про-па-ган-де. Аутор је од-лич-них ро-ма-на *Да-ле-ко од Ви-јет-на-ма*, *Бо-рац у сен-ци*
и
Род-на гру-да
, ко-ји су до-жи-ве-ли зна-чај-не успе-хе у Аме-ри-ци. На-пи-са-ла је и дра-ме
По-сле ре-во-лу-ци-је
,
Же-тва
,
Шта је оста-ло
. Њe-на де-ла, баш као и њe-ног бра-та Сти-ва Те-ши-ћа, иако об-ја-вљи-ва-на у мно-го зе-ма-ља и из-да-ња, ни-ка-да ни-су пре-ве-де-на и об-ја-вље-на на срп-ском је-зи-ку.

„Увек сам жа-ли-ла што ни-сам по-ста-ла ле-кар, али он-да се си-гур-но не бих ба-ви-ла умет-но-шћу. Та-ко је то у жи-во-ту. Та-ко-ђе, жа-ли-ла сам што ни-сам мла-дост про-ве-ла код нас, у на-шој зе-мљи, а не у овој пу-сти-њи (до-ду-ше, оти-шла сам у сво-ју зе-мљу, у Ср-би-ју, чим сам до-би-ла соп-стве-ни па-сош, и по-том сам од-ла-зи-ла ре-дов-но, сво ово вре-ме). Сад ми је не-ка-ко све-јед-но, зна-те, јер на-ша зе-мља ви-ше ни-је иста, ни-је сво-ја. У пот-пу-но-сти је ко-ло-ни-зо-ва-на, да, баш та-ко, и по-ста-ла је не-за-ни-мљи-ва. Чо-век се мо-же пи-та-ти: за-што са-да из Аме-ри-ке ићи у да-ле-ку, бле-ду, тра-ги-ко-мич-ну и про-вин-ци-јал-ну ко-пи-ју Аме-ри-ке. То ме бо-ли. Мо-жда је ствар-но бо-ље жи-ве-ти ,у че-љу-сти-ма зве-ри’, ка-ко ка-же Мал-ком Икс, не-го у ко-ло-ни-ји. Ту-жно, све ску-па.”

НЕ-ПРАВ-ДА – ВА-ЖНА РЕЧ ЗА СР-БЕ

• Они ко ји Вас до бро по зна ју ка жу да сте че сто пре скром ни и, у сво јој не на ме тљи во сти, пре стро ги пре ма се би. У дру штву у ка квом жи ви те, да ли је то пред ност или сла бост?

Да, би-ла сам сти-дљи-во де-те, мир-на, мо-ја љу-бав и мој свет су би-ле књи-ге и
при-ро-да. Али про-ме-на код ме-не по-чи-ње у Аме-ри-ци. Због *не-прав-де*. (То је ве-о-ма ва-жна реч за Ср-бе.) Због цр-на-ца у шко-ли ко-ји су ме во-ле-ли од по-чет-ка, а и ја њих. Ве-ли-ки про-бле-ми. Ни-сам би-ла бун-тов-ник, са-мо сам би-ла и оста-ла сво-ја. По-што-ва-ла сам ту-ђе, али и бра-ни-ла сво-је
ја
. Мо-жда сам у то-ме би-ла и од-већ на-ив-на, чед-на. Не знам. Но, Аме-ри-ка ме је сва-ка-ко ду-бо-ко про-ме-ни-ла. Кад при-чам о то-ме у про-бле-му сам, јер да бих то об-ја-сни-ла тре-ба-ло би да ис-при-чам цео је-дан жи-вот, тре-ба-ло би ми не-ко-ли-ко ро-ма-на. Кад год при-чам о то-ме, у ме-ни се по-кре-ну сли-ке, као у не-ком фил-мо-ско-пу, и он-да се све то по-но-во од-ви-ја пред мо-јим очи-ма, а са-го-вор-ни-ку то ни-је ла-ко до-ча-ра-ти. У из-ну-ди-ци, пре-ска-чем го-ди-не, епо-хе, зе-мље, гра-до-ве, љу-де, бу-ји-цу зби-ва-ња. До-ла-зи мо-ја зе-мља, про-ле-ће 1999. Нај-те-же, нај-бол-ни-је ис-ку-ство. Ис-ту-пи-ла сам на-пред, „иза-шла на цр-ту", та-мо где сам се за-те-кла. Да је би-ло дру-гих ко-ји су би-ли спо-соб-ни, си-гур-но не бих го-во-ри-ла то-ли-ко, али их ни-је би-ло ко-ји су мо-гли да бу-ду ја-сни на ен-гле-ском и у иде-ји и да ви-де све. Мо-ра-ла сам. То је то. Знам, мно-ги су се пла-ши-ли. Тад сам пот-пу-но из-гу-би-ла страх и мо-жда по-ста-ла на кра-ју не-ка дру-га осо-ба. Мо-жда је баш та-да за-у-век из ме-не иш-че-зло оно мир-но, сти-дљи-во де-те, мо-жда се баш та-да оно пре-тво-ри-ло у бор-ца. Осе-ћа-ла сам се као да ми не-ко уби-ја мај-ку. На-зо-вем по-ро-ди-цу Жи-ке Па-вло-ви-ћа, а ње-гов син ме из-ве-шта-ва: сру-ши-ли су онај мост, уби-ли та-мо, ра-зо-ри-ли она-мо. Не тре-ба за-бо-ра-ви-ти то стра-вич-но про-ле-ће. Сви смо сад не-што дру-го, и та-мо и ов-де. Јед-на осо-ба, као и зе-мља, ме-ња се. То је про-цес. Али ја се ни-сам пре-да-ла, и ни-кад не-ћу.

• По ред ши ро ког ра спо на Ва ших зна ња, уме ња и ин те ре со ва ња, би ли сте и ме ђу пр ви ма ко ји су ука зи ва ли на кон тро вер зе и опа сно сти ко је со

□бом
но□с
е
про□је□кат „н
о□в
ог
свет□ск
ог
по□ре
т□ка
”
и гло□ба□ли□за□ци□ја
осми□шље□на кроз ту иде□о□ло□шку при□зму
?

Не знам да ли сам ме-ђу пр-ви-ма, али пи-са-ла сам о то-ме од-мах на-кон ру-ше-ња Бер-лин-ског зи-да. Та-ко не-ка-ко. До-ста од то-га је у књи-зи *НАТО на Бал-ка-ну*. Већ од пр-ве фо-то-гра-фи-је у
Њу-јорк тај-мсу
, на по-чет-ку кри-зе, схва-ти-ла сам да су по-че-ли про-па-ган-ду про-тив нас. Не про-тив јед-не јед-не осо-бе или не-ке по-ли-тич-ке оп-ци-је, не-го про-тив це-лог на-ро-да. Пре-да-ва-ла сам ре-жи-ју, сце-на-рио и про-дук-ци-ју, али и про-па-ган-ду, знам до-бро ка-ко то функ-ци-о-ни-ше. Да бих сту-ден-ти-ма про-па-ган-де об-ја-сни-ла не-ке „ме-ха-ни-зме”, ко-ри-сти-ла сам као при-мер фа-ши-стич-ке фил-мо-ве про-тив Је-вре-ја. Упо-тре-бља-ва-ла сам, као ве-о-ма ре-чи-те при-ме-ре, и мо-дер-не ре-кла-ме, та-ко-ђе вр-сту про-па-ган-де. Мо-гла бих о то-ме ду-го, али не тре-ба. То је већ у књи-зи. Јед-на еми-нент-на ру-ска ме-диј-ска аген-ци-ја је ег-закт-но уста-но-ви-ла: по бро-ју да-на, са-ти и по бес-кру-пу-ло-зно-сти, про-па-ган-да про-тив Ср-би-је мо-же се ме-ри-ти је-ди-но са про-па-ган-дом из нај-те-жих го-ди-на „хлад-ног ра-та”.

НЕР-ВО-ЗНА БЕР-ЗА ИДЕН-ТИ-ТЕ-ТА

• Отк куд тај Ваш так ко рак ни отк пор „глок ба к ли к за к ци к ји, отк куд так кво прек по к знак ва к ње?

Гло-ба-ли-за-ци-ја је *ко-ло-ни-за-ци-ја*, *екс-пло-а-та-ци-ја* и *де-кул-ту-ри-за-ци-ја*. Јед-на зе-мља има свој иден-ти-тет, као што ја имам свој. Све-сна ко сам, ја сам и ова лич-ност сад, и мо-ја про-шлост, и осе-ћа-ња, и љу-бав, и на-де, и сно-ви. Све. Шта бих би-ла кад би ме не-ко „де-ста-би-ли-зо-вао" и „гло-ба-ли-зо-вао" на овај на-чин ко-ји са-да ви-ди-мо ши-ром уне-сре-ће-ног све-та? Ни-шта. Би-ла бих све-де-на на не-што што се про-да-је у рад-ња-ма ши-ром све-та, ре-ци-мо ли-мен-ку „ко-ка ко-ле", ро-ба, бе-сло-ве-сни при-пад-ник слу-ђе-ног и упра-вља-ног пла-не-тар-ног ста-да. Стра-вич-но. Али, кад је Ваш иден-ти-тет јак, а си-стем вред-но-сти ста-би-лан и про-жи-вљен, не мо-гу Вас тек та-ко де-ста-би-ли-зо-ва-ти. Мо-гу са-мо уби-ти. Во-рен Кри-сто-фер, аме-рич-ки др-жав-ни се-кре-тар, онај ко-ји је ли-чио на жа-бу, по-сле мно-го ла-жи о си-ло-ва-њи-ма, ло-го-ри-ма и све-му оста-лом, по-сле зло-чи-на оси-ро-ма-ше-ним ура-ни-ју-мом и мно-го че-га дру-гог у Ре-пу-бли-ци Срп-ској, ка-же на
К
а-на-лу 13
, на пи-та-ње но-ви-на-ра: „За-што смо у Бо-сни?": „Ми смо је-ди-на су-пер-си-ла на све-ту. Сва-ка зе-мља је у на-шем ин-те-ре-су." Ни-ко не пи-та ви-ше. Пра-вих но-ви-на-ра не-ма. Да, не сме-ју, из-гу-би-ли би по-сао, схва-там, али за-то ви-ше ни-су пра-ви.

Ја-сно је мно-ги-ма да гло-ба-ли-за-ци-ја ни-је у ин-те-ре-су ма-лих зе-ма-ља. То је оче-вид-но. Ка-ко мо-же Ср-би-ја, или зе-мља слич-них мо-ћи и ве-ли-чи-не, да се по-ре-ди са им-пе-ри-јом и да у та-квој „кон-ку-рен-ци-ји" про-да-је не-што сво-је на „гло-бал-ном тр-жи-шту"? Не мо-же. У ства-ри, бу-ди-мо са-свим ја-сни, гло-ба-ли-за-ци-ја је у ин-те-ре-су са-мо ма-лог бро-ја Аме-ри-ка-на-ца, оних 3 про-цен-та ко-ји др-же нај-ве-ћи део бо-гат-ства сво-је зе-мље, али, у слич-ној сра-зме-ри, и мно-гих дру-гих зе-ма-ља.

Ме-ђу-тим, у еко-ном-ском и дру-штве-ном сми-слу, ова зе-мља про-па-да. И ве-ћи гра-до-ви и ма-ли. На то ука-зу-ју сви ег-закт-ни по-ка-за-те-љи. Све се са-да се-ли у не-ку си-ро-ма-шну зе-мљу, где рад-ни-ке не мо-ра-ју пла-ти-ти ка-ко тре-ба. Ево, овог пр-вог ма-ја, 86 ком-па-ни-ја је про-па-ло, за-тво-ре-не су у јед-ном да-ну! За-тим 71 од-сто ста-нов-ни-ка ка-же да Аме-ри-ка иде по-гре-шним пу-тем, и то је нај-ве-ћи про-це-нат од ка-да CBS по-ста-вља то пи-та-ње.

Аме-ри-ка има, за-хва-љу-ју-ћи нов-цу, ме-дијс-ке ин-стру-мен-те да ре-кла-ми-ра би-ло шта од сво-јих глав-них про-из-во-да: сво-је фил-мо-ве, „пеп-си", иде-о-ло-ги-ју, ра-то-ве.

Ме-ни из-у-зет-но те-шко па-да што ја-сно ви-дим раз-ме-ре уни-шта-ва-ња кул-ту-ра у све-ту, што не-ста-ју је-зи-ци, иден-ти-те-ти, раз-ли-чи-то-сти. Свет је од-јед-ном по-стао ма-њи и ужи, јер је ди-ри-го-ван са-мо јед-ном си-лом. Као де-те сам са-ња-ла о да-ле-ким зе-мља-ма све-та, пот-пу-но раз-ли-чи-тим од мо-је. Сад не. Где год бих ишла че-као би ме „Мек” са сво-јим сла-ду-ња-вим ме-сом у ко-јем има све-га, сем ме-са.

• Једно време сте радили и у Холивуду иако сте у приличци да изнутра сагледате ту машинерију која је један од најважнијих фабричких наста

”
америчк
ог
сн
а
”

.
Како данас гледате на филм, има ли још ту места за уметност?

Пре-ста-ла сам да гле-дам хо-ли-вуд-ске фил-мо-ве. За-што бих? Пла-тиш им да те мал-тре-ти-ра-ју уби-ства-ма и стра-хо-том, да те тру-ју и ра-за-ра-ју, да не мо-жеш ни да спа-ваш. По-сле њи-хо-вих фил-мо-ва пра-зан си и не-у-по-тре-бљив. У Хо-ли-ву-ду сад не-ма ме-ста за умет-ност. Не-кад дав-но је би-ло, ма-да су то и он-да би-ли из-у-зе-ци. Би-ло је див-них хо-ли-вуд-ских фил-мо-ва, ко-ји мо-жда ни-су би-ли ви-со-ка умет-ност, али су го-во-ри-ли о људ-ској суд-би-ни, о обич-ним љу-ди-ма, без бе-сми-сле-ног пу-ца-ња, без ужа-са, без пор-но-гра-фи-је. Исто је би-ло на те-ле-ви-зи-ји; не-ке од тих дав-них не-ве-ро-ват-них ко-ме-ди-ја чо-век и да-нас мо-же да гле-да.

БР-ЗИ-НА И ПЛИТ-КО-ЋА

Све се то ду-бин-ски ме-ња не-где кра-јем осам-де-се-тих и ја по-чи-њем да не гле-дам.

Сад има „не-за-ви-сних” фил-мо-ва ко-ји су бо-љи, али је про-мо-ци-ја ску-па та-ко да не-ста-ну бр-зо. Исто као и европ-ски филм, осим ако пра-ти и по-дра-жа-ва хо-ли-вуд-ски стил. Ве-ли-ка је то те-ма, до-стој-на це-ле сту-ди-је. Све ску-па, то је фа-бри-ка чи-ји глав-ни циљ је но-вац. Ра-де се оп-се-жна те-сти-ра-ња о сце-на-ри-ју, глум-ци-ма, мла-ди од два-де-сет и не-што го-ди-на, као циљ-на гру-па ва-жна за ко-мер-ци-јал-ни успех фил-ма, да-ју сво-је ми-шље-ње. Мно-го те-сти-ра-ња да би се сви-де-ло сви-ма и про-да-ло. Чак у за-вр-шној фа-зи мон-та-же те-сти-ра-ју лју-де да ли је ису-ви-ше спо-ро, итд. Ни-шта „спо-ро” не иде, са-мо бр-зи-на и плит-ко-ћа. Што се нас ти-че, не раз-у-мем за-што то при-ма-ју. Мо-жда за-то што се та „фа-бри-ка сно-ва” лу-ка-во на-мет-ну-ла и на-ро-ду ов-де? Или за-то што др-жа-ва, на-ро-чи-то Ми-ни-стар-ство кул-ту-ре, не ра-ди свој по-сао? (Швед-ска, на при-мер, одав-но не увози аме-рич-ке фил-мо-ве за ко-је се про-це-ни да су штет-ни за здра-вље на-ци-је, мен-тал-но и те-ле-сно.) Због ком-плек-са ин-фе-ри-ор-но-сти пре-ма „За-па-ду” и скло-но-сти ка по-дра-жа-ва-њу, на-ро-чи-то код јед-ног де-ла град-ског ста-нов-ни-штва? Или због сво-је-вр-сног на-ци-о-нал-ног ма-зо-хи-зма, иден-ти-фи-ка-ци-је са ко-ло-ни-за-то-ром? Или у по-ну-ди и не-ма пра-ве ал-тер-на-ти-ве, баш као што ства-ри сто-је и са пре-во-ди-ма ло-ше ли-те-ра-ту-ре, ки-ча и по-лу-пор-но-гра-фи-је? Или ве-ћи-на све-та ни-ка-да и не ми-сли кри-тич-ки, не-го, ли-ни-јом нај-ма-њег от-по-ра, све при-ма као бе-ба играч-ку? Или је про-цес стра-вич-не ро-бо-ти-за-ци-је чо-ве-ка, ме-ха-ни-ци-за-ци-је и сма-њи-ва-ња ка-па-ци-те-та на-шег мо-зга не-по-врат-но уз-на-пре-до-вао?

Жи-вот ни-кад ни-је био као у тим фил-мо-ви-ма. У нај-го-ре вре-ме Ве-ли-ке Де-пре-си-је они су им сер-ви-ра-ли бо-га-те лју-де ко-ји пле-шу. Се-ћам се да сам код нас об-ја-шња-ва-ла шта је Аме-ри-ка. Да то не-ма ве-зе са фил-мом. И за-тим, јед-на осо-ба ми ка-же: „Шта ти ме-ни при-чаш, ја сам гле-да-ла *Ди-на-сти-ју*!” Она ни-је хте-ла да чу-је исти-ну не-го „сан”. „Сан” ко-јег не-ма. Пра-зни-ну.

• Зву чи те баш пе си ми стич но?

Ах, не, и по-ред све-га, ни-сам пе-си-ми-ста. У фи-зи-ци по-сто-ји за-кон ак-ци-је и ре-ак-ци-је. Лъуд-ско би-ће и ње-го-ва ду-ша не под-но-се ду-го пра-зни-ну и роп-ство. Кад тад ће се по-бу-ни-ти, ши-ром све-та.

• Жи ви те у Њу јор ку, том „Но вом Ва ви ло ну” или „нај у збу дљи ви јем гра ду на све ту”, за ви си ка ко га ко ви ди

.

А
ка‌ко га ви до‌жи‌вља‌ва‌те?

Да сте ме то пи-та-ли у вре-ме ра-та про-тив Ви-јет-на-ма, од-го-вор би био са-свим друк-чи-ји не-го сад. Жи-вот је био дру-га-чи-ји, све је би-ло јеф-ти-ни-је и при-сту-пач-ни-је. Сва-ко-днев-но смо во-ди-ли сво-ју бор-бу про-тив ра-та. И на-ше жур-ке без мно-го нов-ца, где би до-ла-зи-ли љу-ди свих про-фе-си-ја и ра-са, и не-по-зва-ни. Сад се све око ме-не про-ме-ни за ме-сец-два и бан-кро-ти-ра, та-ко да ја ско-ро да не знам ни јед-ну рад-њу ни-ти ре-сто-ран, јер не-ста-ну бр-зо.

Ина-че, за ме-не Њу-јорк ни-кад ни-је био „уз-бу-дљив”; Па-риз и Бе-о-град су би-ли. Сад су ства-ри по-гор-ша-не и те-шком ат-мос-фе-ром, „рат-но-па-три-от-ском”, над-зо-ром и при-слу-шки-ва-њем. Лу-ди, пак, ве-ћи-ном гро-зни-ча-во бри-ну о по-слу, не-ма иде-ја, мно-го је де-пре-си-је. Они ко-ји не-ма-ју ни-шта без-на-де-жно се-де на клу-па-ма или про-се. У мо-јој згра-ди, где жи-вим три-де-сет го-ди-на, ни-ко ни-ког не зна ни-ти се ме-ђу-соб-но раз-го-ва-ра. Кон-так-ти су огром-ном ве-ћи-ном по-сре-до-ва-ни те-ле-фо-ном или елек-трон-ском по-штом. Раз-го-во-ра се на бр-зи-ну, го-то-во увек о по-слу. По-сао ни-је оно глав-но, не-го све. То ро-бо-ва-ње по-слу ни-је са-мо то-ком осам рад-них са-ти не-го це-ло вре-ме, да-но-ноћ-но, где год мрд-неш са-мо по-сао. Без-и-дej-ност и су-штин-ска без-ра-до-сност пре-кри-ва-ју све. Шта има уз-бу-дљи-во у овој сли-ци? Ни-шта.

ДИР-ЉИ-ВА ОТ-МЕ-НОСТ БО-ЛА

• Ка‌да ми одав‌де гле‌да‌мо Аме‌ри‌ку, кроз ме‌ди‌је, кул‌ту‌ру и зва‌нич‌ну по‌ли‌ти‌ку, има‌мо ути‌сак да вла‌да по‌је‌дно‌ста‌вље‌на цр‌но-бе‌ла сли‌ка о на‌ма и да су уна‌пред по‌де‌ље‌не уло‌ге „до‌бри‌х” и „ло‌ших” мо‌ма‌ка. Ко‌ли‌ко је број‌на не‌за‌ви‌сна кри‌тич‌ка ин‌те‌лек‌ту‌ал‌на ели‌та Аме‌ри‌ке, ко‌ја са‌гле‌да‌ва ства‌ри сло‌же‌ни‌је и

ду бље
?

Реч „ели-та”, чи-ни ми се, код нас има не-ко дру-го зна-че-ње. Шта ви под-ра-зу-ме-ва-те под „ин-те-лек-ту-ал-ном” ели-том у Ср-би-ји? Ов-де ни-ко не го-во-ри о ели-ти. По-сто-је ин-те-лек-ту-ал-ци, ве-ћи-ном у окви-ру ра-зних уни-вер-зи-те-та, са-мо што те осо-бе не-ма-ју по-глед на свет или не-ку сво-ју ви-зи-ју, не-го са-мо сво-је стру-ке. Они чи-та-ју сво-је ча-со-пи-се и бо-ре се за пре-стиж на том уском по-љу. То је си-стем шко-ло-ва-ња ко-ји не га-ји ши-ру сли-ку и раз-ми-шља-ња. Евен-ту-ал-но, ако раз-ми-шља-ју, то је о оном што се до-га-ђа у њи-хо-вој зе-мљи. Про-фе-сор на Уни-вер-зи-те-ту Ко-лум-би-ја ми ка-же да ни-је знао да је Ср-би-ја би-ла бом-бар-до-ва-на. На-чуо је са-мо не-што о ки-не-ској ам-ба-са-ди. Је-дан дру-ги ка-же: „Ни-смо ми не-го НА-ТО.” У ства-ри, ово ни-кад ни-је би-ла зе-мља за ин-те-лек-ту-ал-це ни-ти за умет-ни-ке, по-го-то-ву не као Евро-па. На-рав-но, по-сто-је из-у-зе-ци, као што су Но-ам Чом-ски или Рем-зи Кларк и ње-го-ва ор-га-ни-за-ци-ја, са ко-јом сам са-ра-ђи-ва-ла.

Шта је по-треб-но да би би-ла пре-ва-зи-ђе-на цр-но-бе-ла сли-ка? По-ли-тич-ко обра-зо-ва-ње, ко-је ма-ње-ви-ше не по-сто-ји. За вре-ме про-па-ганд-не кам-па-ње ве-ћи-на обич-ног на-ро-да је би-ла збу-ње-на; са-мо аме-рич-ка вла-да ни-је, јер је све ре-жи-ра-ла. Аме-рич-ки на-род уоп-ште ни-је крив, јер они зна-ју са-мо оно што им се сер-ви-ра. На-ро-ду са-ста-вље-ном од свих на-ци-ја и ве-ра тре-ба бо-ља и пра-вед-ни-ја вла-да. Лу-ди „тре-ћег све-та” су све зна-ли и ов-де и у све-ту, а они су ве-ћи-на. Не тре-ба бри-ну-ти шта Аме-ри-кан-ци ми-сле о на-ма. Они су нас већ за-бо-ра-ви-ли. Бо-ље је да ми ми-сли-мо о се-би (јер то ни-ко не-ће учи-ни-ти уме-сто нас).

• Про во ди те до ста вре ме на и на Ку би Шта вас по себ но ве зу је за ту зе мљу?

Му-зи-ка је би-ла пр-ва, дав-но, кад ни-шта ни-сам зна-ла о Ку-би. Ри-там ко-ји ме је те-рао да пле-шем и увек су би-ли из-не-на-ђе-ни што мо-гу исто као и они. За-тим сам са-ди-ла ка-фу са дру-гим сту-ден-ти-ма из Евро-пе 1968. Тад, у том не-ве-ро-ват-ном пе-ри-о-ду, пр-ви пут сам ви-де-ла Ку-бу. Сви-ђа ми се њи-хо-ва кул-ту-ра: то-пло-та, отво-ре-ност, ра-дост с ма-ло; људ-ска би-ћа су им ва-жни-ја од све-га дру-гог; ни-кад се не осе-ћам са-ма као ов-де, у САД, јер на ули-ци не-по-зна-ти љу-ди поч-ну да при-ча-ју са мном. О све-му. И све зна-ју о све-ту и о на-ма. Аме-ри-ка има да-ле-ко ве-ћа при-род-на бо-гат-ства, али они има-ју пра-ве при-о-ри-те-те: бес-плат-но шко-лство и здрав-ство, ве-ли-ку бри-гу о де-ци. Ди-вим им се. Ка-ко су ус-пе-ли са-ми да се из-ву-ку по-сле 1990, кад је пу-као Со-вјет-ски Са-вез и не-ста-ло го-ри-ва?! По-сле те-шког

„спе-ци-јал-ног пе-ри-о-да”, сад је лак-ше, али ипак скром-но. Они се од-у-пи-ру, јер друк-чи-је не би по-сто-ја-ли. Про-шли су кроз ко-ло-ни-за-ци-је, зна-ју шта то за-пра-во зна-чи. По-но-сни су и во-ле сво-ју зе-мљу.

• Ре‑дов‑но до‑ла‑зи‑те у Ср‑би‑ју. Ути‑сци?

Су-ви-ше ми је бол-но да го-во-рим о то-ме. До-вољ-но је ре-ћи да сам про-шле го-ди-не до-шла као и увек, а хте-ла да се вра-тим на-траг по-сле тре-ћег да-на. Ни-је би-ло ме-ста у ави-о-ну, па сам ипак оста-ла. Гле-да-ју-ћи пат-њу, стра-хо-ту, ра-су-ло, схва-та-ју-ћи шта се за-пра-во ра-ди, би-ло ми је не-под-но-шљи-во.

БРИ-ГА О ЖИ-ВО-ТУ

**• Об‑ја‑ви‑ли сте два ро‑ма‑на на ен‑гле‑ском је‑зи‑ку,*Бо‑рац у сен‑ци* и *Род‑на гру‑да*
, али они још че‑ка‑ју
срп‑ско
из‑да‑ње
?**

У ства-ри, имам ви-ше од два ро-ма-на. По-ла јед-ног, *Да-ле-ко од Ви-јет-на-ма*, об-ја-вље-но је у нај-бо-љим књи-жев-ним ча-со-пи-си-ма, а це-ли-на ни-је. Раз-лог је по-ли-тич-ко-еко-ном-ски. Хте-ли су да га про-ме-не та-ко да не-ма дру-гог, по-ли-тич-ког де-ла. Од-би-ла сам. То је мо-жда мој нај-о-ми-ље-ни-ји ро-ман. Ра-ди се о мла-ди-ма и

си-гур-но би био успе-шан, али, авај, сад има-ју сту-пид-не уред-ни-ке, ни-шта не зна-ју. Тај ро-ман ни-је ауто-би-о-граф-ски, али сам као пи-сац зна-ла та-кве љу-де, та-кве ју-на-ке, би-ли су део мо-је мла-до-сти. Ро-ман је чак ко-ми-чан и пун аван-ту-ра, али њи-ма је сме-та-ло што глав-ни ју-нак у дру-гом де-лу по-ста-је не-ка вр-ста на-ив-ног ре-во-лу-ци-о-на-ра. И дру-ги део је пун аван-ту-ра. „За-што би је-дан обра-зо-ван мла-дић по-стао то?" пи-та-ју уред-ни-ци. А ја уз-вра-ћам кон-тра-пи-та-њем: да ли би би-ло у ре-ду да по-ста-не нар-ко-ман, кри-ми-на-лац или мен-тал-но бо-ле-стан, или да се оже-ни ми-ли-о-нер-ком? Од-го-вор је био, ве-руј-те, да би то би-ло у ре-ду.

Два об-ја-вље-на ро-ма-на, *Бо-рац у сен-ци* и *Род-на гру-да*, има-ли су слич-не те-шко-ће при-ли-ком об-ја-вљи-ва-ња, али су ипак до-би-ли на-гра-де и во-ље-ни су од пу-бли-ке ра-зних на-ро-да ко-ји жи-ве ов-де, у Аме-ри-ци. Оба ро-ма-на тре-ба-ло је да иза-ђу код нас. Ин-те-ре-со-ва-ли су се „Про-све-та" и још не-ки из-да-ва-чи. Про-блем је био јед-но-ста-ван: слаб пре-вод. И ја сам ре-кла: бо-ље не. Мо-ји ро-ма-ни ни-су као ти јеф-ти-ни кри-ми-ћи ко-ји се пре-во-де не-згра-но и бу-квал-но. Не. Ме-не тре-ба пре-пе-ва-ти. Нео-п-хо-дан је слух и љу-бав пре-ма је-зи-ку, пре-ма ре-чи. Од-у-ста-ла сам од све-га, не-мам ни во-љу ни енергију да тра-жим и да бри-нем о то-ме код нас. Иза-шли су на ен-гле-ском, до-вољ-но је, ме-ни сла-ва ни-је ва-жна. Жао ми је због на-ро-да ко-ји би то во-лео и тре-ба-ло да чи-та. Ро-ма-ни се до-га-ђа-ју код нас, а не-ма их у на-шој ли-те-ра-ту-ри. „И то је Ср-би-ја".

Љу-ди код нас се љу-те на еми-гра-ци-ју. За-што? Мој по-кој-ни брат и ја смо ме-ђу рет-ким по-зна-тим срп-ским пи-сци-ма у Аме-ри-ци. Ни он ни ја ни-смо об-ја-вље-ни код нас, а је-смо у мно-гим дру-гим зе-мља-ма.

• Кроз ме дије у Ср би ји на ро ду се на ме ће бре ме кри ви це за рас пад Ју го сла ви је, спро во ди се једна вр ста „де на ци фи ка ци је
"
и
уни фор ми за ци је
у јав ном из ра зу, али и
бру тал но
пре кра ја ње исто ри је у днев но-по ли тич к
е
сврхе
. Ка ко се од у пре ти нај о па сни јем ви ду ко ло ни за ци је,
ко ло ни за ци ји ду ха?

Знам да се на-шем на-ро-ду на-ме-ће кри-ви-ца за све да би они ко-ји су до-и-ста кри-ви оправ-да-ли сво-ју кри-ви-цу, ам-не-сти-ра-ли се-бе за по-чи-ње-не зло-чи-не и ра-за-ра-ња. Ни-сам је-ди-на ко-ја то зна. Не го-во-рим о „ми-шље-њу" или „ути-ску", не-го о утвр-ђе-ним фак-ти-ма, као на су-ду. Зар ни-је па-па пре-у-ра-ње-но и под-сти-цај-но ре-као да по-др-жа-ва „сло-бод-ну Хр-ват-ску"? Зар ни-је пре две го-ди-не Бже-жин-ски ре-као, кад је све би-ло за-вр-ше-но, да су од Ти-то-ве смр-ти тај-но али си-сте-мат-ски по-др-жа-ва-ли на-ци-о-на-ли-зме и рас-пад (се-це-си-је) у Ју-го-сла-ви-ји? А шта је би-ло са кон-фе-рен-ци-јом у Ли-са-бо-ну и та-мо пот-пи-са-ним спо-ра-зу-мом ко-ји је омо-гу-ћа-вао да се из-бег-не рат у БиХ, на при-мер? Или шта ка-же про-па-ганд-на аген-ци-ја „Ру-дер & Фин" из Ва-шинг-то-на о то-ме ка-ко су, у ра-ту про-тив чи-ње-ни-ца, ин-ста-ли-ра-ли сте-ре-о-ти-пе о „ло-шим мом-ци-ма", „хо-ло-ка-у-сту", „ло-го-ри-ма", „ет-нич-ком чи-шће-њу"? *In-ter-na-ti-o-nal Ac-tion Cen-ter* об-ја-вио је о то-ме низ дра-го-це-них књи-га, са ег-закт-ним на-ла-зи-ма и про-ду-бље-ним есе-ји-ма ми-сле-ћих и од-го-вор-них љу-ди ши-ром све-та. Срп-ски ме-ди-ји су са-да у том по-гле-ду као аме-рич-ки, и још го-ри. „Ве-ћи ка-то-ли-ци од па-пе". Они не би би-ли та-кви да власт у Ср-би-ји то не по-др-жа-ва, до-слов-но или пре-ћут-но, све-је-дно. Јер то је власт ко-ја функ-ци-о-ни-ше као не-вла-ди-на ор-га-ни-за-ци-ја, или, још тач-ни-је, као ор-га-ни-за-ци-ја не-ке ту-ђе вла-де.

ИМАГИНАЦИЈОМ ПРОТИВ ДЕМОНИЈЕ НОВЦА

Ка-ко при све-му то-ме очу-ва-ти дух и ду-хов-ност (што је-сте нај-ва-жни-је), ве-ли-ко је пи-та-ње. Кад чо-век има ма-ла сред-ства, без нов-ца је и мо-ћи, мо-ра да бу-де ин-те-ли-гент-ни-ји, са ви-ше ма-ште и кре-а-тив-но-сти. Је-дна осо-ба ни-шта не мо-же са-ма. Тре-ба се удру-жи-ти са дру-ги-ма ко-ји ми-сле на сли-чан на-чин. У ко-ло-ни-за-ци-ји ду-ха на ко-ју ука-зу-је-мо иде се пр-вен-стве-но на мла-де, јер од-ра-сли су већ фор-ми-ра-ни љу-ди и до-вољ-но зна-ју. Мла-ди-ма тре-ба по-мо-ћи да из-гра-де „кри-тич-ку ре-шет-ку" и по-ста-ве је из-ме-ђу се-бе и ме-дијс-ке ин-док-три-на-ци-је, ко-ја ни-је ма-ње агре-сив-на ни ка-да је ин-ди-рект-на и „опу-ште-на". На-про-тив, та-да је још опа-сни-ја.

Ка-да је мо-је де-те од-ра-ста-ло ов-де, у Аме-ри-ци, на-мер-но ни-сам има-ла

те-ле-ви-зор, јер сам сма-тра-ла да је бо-ље да чи-та. Мо-гао је ићи код дру-го-ва да не-што по-гле-да, кад му је баш ва-жно. Бр-зи-на и тех-но-ло-ги-ја те-ле-ви-зи-је ло-ше ути-че на де-цу, де-лу-је про-тив спо-соб-но-сти ду-бљег ми-шље-ња, спу-та-ва у мен-тал-ном раз-во-ју, под-сти-че ин-те-лек-ту-ал-ну ле-њост, де-би-ли-зу-је. Хва-ла Бо-гу, мој син је сад ка-као је био и као де-те – чи-та књи-ге, ста-ло-жен је, ду-бок и благ, спре-ман да озбиљ-но и мир-но раз-го-ва-ра о све-му.

Зна-те, упр-кос све-му што ви-ди-мо, тре-ба би-ти оп-ти-ми-ста. И за вре-ме Ото-ман-ске Им-пе-ри-је не-ки су под-ле-гли, али ве-ћи-на ни-је. Нас су ра-зо-ри-ли и по-ку-ша-ва-ју да нас раз-о-ре још, да нас пот-пу-но сло-ме, а је-дан од глав-них раз-ло-га је исто-риј-ски: ми смо на Бал-ка-ну би-ли пи-је-монт и сим-бол ду-ха сло-бо-де, са-мо-све-сти, от-по-ра ко-ло-ни-за-то-ри-ма. Би-ло је ва-жно уни-шти-ти при-мер, од-но-сно од ње-га на-пра-ви-ти при-мер са дру-га-чи-јим по-ру-ка-ма, потпуно су-прот-ним. По-мо-ћу то-га је ге-о-по-ли-тич-ки из-у-зет-но ва-жни Бал-кан ста-вљен под пот-пу-ну кон-тро-лу им-пе-ри-је, а на „оста-так све-та" де-ло-ва-но је „вас-пит-но". Дво-стру-ка по-ка-зна ве-жба. Јед-ним удар-цем ви-ше му-ва.

Ме-ђу-тим, ипак све оста-је на срп-ском на-ро-ду и дру-гим на-ро-ди-ма ко-ји жи-ве на на-шим про-сто-ри-ма. Јер ко-ло-ни-за-ци-ја је про-тив сва-ког чо-ве-ка, про-тив лич-но-сти, пре-тва-ра их у број и ма-ши-ну. <

(Јун 2006)